

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Biafra¹

Jakožto sjednocené území, byla Nigérie vytvořena v roce 1914, kdy došlo ke sloučení britských koloniálních držav v regionu. Po zisku nezávislosti v roce 1960 byla Nigérie obecně považována za jednu z nejslibnějších postkoloniálních zemí subsaharské Afriky. Tehdy se totiž zdálo, že v demokratické zemi čítající zhruba 45 milionů lidí je obrovský potenciál pro rozvoj, neboť zde bylo krátce před koncem koloniální vlády objeveno velké množství kvalitních zásob ropy. Mladý stát však dostal do vínku hned dvojí britské dědictví, aby se narušil vývoj stabilního politického systému a společenských vztahů; země sice byla vnitřně rozdělena dle etnických hranic, ale Nigérie jako taková se stala státem s etnicky a kulturně velmi různorodou populací. Postkoloniální Nigérie byla založena jako federální stát a sestávala ze tří hlavních oblastí, z nichž každé dominovala jedna nebo dvě etnické skupiny: Hausa-Fulani na severu, Yorubové na západě a Igbové na východě. Zbytek obyvatelstva tvořily stovky dalších etnických menšin různých velikostí. Roku 1963 došlo k reorganizaci federace a k rozdělení do čtyř států vyčleněním multietnického středozápadního státu z části západní oblasti. Zemí navíc vedla i náboženská hranice, jih Nigérie obývali (obývají) převážně křesťané, zatímco sever osídlila muslimská populace.

Optimistické naladění společnosti z dekolonizačního procesu se začalo rozpadat v polovině šedesátých let. Paradoxně, rostoucí participační možnosti obyvatelstva oslabil postkoloniální demokracii. Na regionální úrovni byl vytvořen systém záštity v etnických liniích. Na národní úrovni soupeřily tři velké kmeny o moc a státní zdroje, jež se díky rostoucím výnosům z ropy a dalších komodit staly stále lukrativnějšími.

Mezi jihem a severem země se vytvořila nepřekonatelná propast. Východní region, nacházející se geograficky na jihovýchodě země, se ocital ve stále větší izolaci. Ve všech nigerijských regionech se politici obávali možné nadvlády svých protějšků z jiných částí země. Federální i národní volby se vyvinuly v boje o moc; falšování volebních lístků, ale i jiné formy manipulace byly na pořadu dne.

¹ Důležitý podklad pro tento text: HEERTEN Lasse – MOSES, Dirk A. The Nigeria–Biafra war: postcolonial conflict and the question of genocide, *Journal of Genocide Research*, roč. 16, 2014, č. 2–3, s. 169–203.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

V lednu 1966, provedla skupina armádních důstojníků z řad kmene Igbo puč, jenž vedl k sérii dalších pučů i protipučů a v konečném důsledku vynesl do čela země armádu. Prvnímu z řady těchto pokusů o převrat se podařilo zabránit, ale povstalcům se zdařilo zavraždit řadu vysoce postavených státních úředníků a vojáků, příkladem lze jmenovat Ahmada Bella, klíčovou postavu severních regionů Nigérie, jenž zde figuroval také jako Sardauna ze Sokota, resp. místní emír – titul navazující na tradici Sokotského chalífátu, jenž byl ovládnut Britským impériem roku 1903, ale hrál významnou úlohu v letech následujících i po vyhlášení samostatné republiky. Puč také úspěšně odstranil prvního premiéra Nigérie Abubakara Tafawa Balewa. Zbylí členové vládního kabinetu proto museli na nestabilní situaci nějak reagovat, a proto povolali velícího důstojníka nigerijské armády generála Johnsona Aguiyi-Ironsiho, aby převzal moc do svých rukou. Ten se 16. ledna 1966 stal hlavou státu, tímto dnem se Nigérie stala vojenskou diktaturou.

Nová hlava státu a většina jeho poradců pocházela z řad kmene Igbo, tudíž mnozí obyvatelé severu Nigérie považovalo Ironsiho vládu jako pokračování z jihu podníceného puče. V posledních dnech července 1966 proběhl další převrat, tentokrát vedený právě důstojnictvem vojsk ze severu. Při tomto puči byl 29. července 1966 zajat a posléze zavražděn stávající šéf vojenské vlády Ironsi. Zbývající důstojníci vybrali podplukovníka Yakubu Gowona² jako novou hlavu státu. Převrat lze považovat za úspěšný, snad s jedinou výjimkou, a to ve Východním regionu, kde vojenský guvernér generál Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu z kmene Igbo zůstal u moci.

Opakované výbuchy násilí mezi červnem a říjnem 1966 vyvrcholily masakry proti příslušníkům etnické skupiny Igbo žijícím v tzv. Sabon Gari, tedy „cizineckých čtvrtích“ severních nigerijských měst. Podle odhadů si tyto nepokoje vyžádaly životy desítek tisíc lidí. Role zástupců nigerijského státu při systematické organizaci zabíjení zůstává sporná, ale přinejmenším lze nigerijské vládě vyčíst, že nedokázala nepokoje účinně zastavit.

Toto násilí vedlo k proudu více než milionu uprchlíků do Východního regionu, domoviny diaspory Igbů. Masakry byly jednou z klíčových událostí v rozvíjející se občanské válce.

² Narozen 19. října 1934.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

V důsledku značných obav mezi příslušníky kmene Igbo, Východní region začal volat po větší autonomii.

Od časů, kdy se stal konec kolonialismu alespoň představitelným, vedení všech regionů občas přemýšlelo o odtržení. Po neúspěšných jednáních byl tento dramatický krok konečně přijat. Dne 30. května 1967 vyhlásilo politické vedení Východního regionu v čele s generálem Ojukwu nezávislost tohoto regionu jako republika Biafra.

Generál Ojukwu přednesl následující projev:

„Spoluobčané, krajané a ženy, vy, lidé východní Nigérie:

Vědom si svrchované autority Všemohoucího Boha nad celým lidstvem, své povinnosti vůči vám a potomkům.

Vědom, že už nemůžete být chráněni na svém životě a na svém majetku žádnou vládou sídlící mimo východní Nigérii.

Věříc, že se narodíte svobodně a máte určitá nezcizitelná práva, která si nejlépe můžete udržovat sami.

Nesvolný k tomu být nesvobodnými partnery v jakémkoli spolku politické nebo ekonomické povahy.

Odmítající vládu jakékoli osoby nebo osob jiných než vojenské vlády východní Nigérie uvalující vůči vám jakýkoliv trest jakéhokoli druhu nebo povahy.

Rozhodnut rozpustit všechny politické a jiné vazby mezi vámi a bývalou Nigerijskou federativní republikou.

Připraven vstoupit do takového spolku, paktu nebo spojení s jakýmkoli suverénním státem v bývalé Federativní republice Nigérie i kdekoliv jinde za takových podmínek, aby co nejlépe podpořily vaše obecné blaho.

Potvrzujíc vaši důvěru ve mne; s uděleným mandátem, a Vaším jménem prohlašuji východní Nigérii za suverénní nezávislou republiku.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Tedy tedy já, plukovník Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu, vojenský guvernér východní Nigérie, na základě této autority, a na základě výše uvedených zásad, slavnostně prohlašuji, že území a region známý jako východní Nigérie spolu s jejím kontinentálním šelfem a teritoriálními vodami bude od nynějška nezávislým suverénním státem nazývaným ‚republika Biafra‘.

A já prohlašuji, že všechny politické vazby mezi námi a Federativní republikou Nigérie jsou tímto zcela rozpuštěny; všechny existující smluvní závazky uzavřené vládou Federativní republiky Nigérie nebo jakoukoli osobou, orgánem nebo organizací nebo vládou jednající jejím jménem, s jakoukoli osobou, orgánem nebo organizací, které působí nebo se týkají jakékoli záležitosti či věci v rámci republiky Biafry, bude od nynějška považováno za uzavřené s vojenským guvernérem republiky Biafry, jménem vlády a obyvatel republiky Biafry (...) všechny mezinárodní smlouvy a povinnosti uzavřené jménem východní Nigérie vládou Nigerijské federativní republiky budou uznávány a respektovány.“³

Mladý stát byl pojmenován podle zálivu Biafra,⁴ na pobřeží Atlantského oceánu. O několik týdnů později vypukly nepřátelské akce. Dne 6. července začala válka mezi Nigérií a Biafrou s postupem federálních vojsk na území biaferských povstalců. Vojenská moc obou stran byla omezena kvůli nedostatku finančních prostředků, personálu, navíc mužstvo disponovalo nedostatečným vzděláním i bojovou disciplínou. Federální armáda však byla v komparaci s bojovníky Biafry stále ještě lépe vybavena, ačkoliv secesionistické síly tvořily podstatnou část bývalého nigerijského důstojnického sboru, jemuž dominovaly osoby náležející ke kmeni Igbů.

Navzdory řadě okázalých útoků z obou stran byla vojenská situace po většinu trvání války patová. Hlavní strategickou výhodou nigerijské vlády nebyla její vojenská síla, ale její diplomatické postavení: mezinárodně uznávaná státnost. Rozhodující bylo, že nigerijská vláda mohla tvrdit, že je vládou svrchovaného státu, jež musí čelit povstání. Zahraniční vlády, zejména těch států, které byly členy Organizace africké jednoty (OAJ), považovaly konflikt

³ Nigeria: What Caused The Declaration Of 'Biafra Republic' By Ojukwu. Dailymetv.com, online dokument dostupný z: <https://dailymetv.com/nigeria-what-caused-the-declaration-of-biafra-republic-by-ujukwu/> [vid 18. 05. 2019].

⁴ Též znám pod názvem Bight of Bonny (Záliv Bonny). Název Biafra pochází od portugalských námořníků, jež tento záliv pojmenovali podle portugalského města Mafra.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

za vnitřní záležitost. Regionální organizace zásadně zodpovědná za mediaci tak zajistila, že nebyl učiněn žádný krok, který by mohl být vykládán jako uznání biaferské vlády a brzy odmítla jakýkoliv zásah států OAJ. Bezpečné diplomatické postavení Nigérie bylo také rozhodující pro nejvýznamnější vývoj v prvních fázích války: rozhodnutí nigerijské vlády o totální blokadě odštěpeného biaferského státu. Za účelem přerušení komunikačních linky republiky Biafra s okolním světem, došlo k zablokování letišť a námořní přístavů, zakázány byly transakce v cizích měnách, příchozí pošta a telekomunikace byly zablokovány, stejně tak byla Biafra vyřazena z mezinárodního obchodu. Nigerijská vláda, jež sice disponovala omezenými zdroji, byla schopna blokádu úspěšně zorganizovat bez velkých děr a přerušení, a to možná proto, že nigerijskou vládu podporovaly ostatní státy i společnosti.

Mezinárodně uznávaný režim Yakuba Gowona navíc neměl žádné velké potíže s legálním získáváním zbraní na mezinárodních trzích, zatímco samozvaná republika Biafra byla vzhledem ke svému „povstaleckému“ stavu nucena nakupovat zbraně na černých trzích. Úsilí biaferských povstalců bylo také mařeno rychlou měnovou reformou provedenou v Nigérii na počátku roku 1968, jež učinila miliony nigerijských bankovek, jimiž Biafra disponovala, bezcennými.

Nejdůležitějším velmocenským hráčem tohoto konfliktu byla Velká Británie, jež jakožto bývalá koloniální mocnost zásobovala federální armádu výzbrojí. Vláda Velké Británie sice zpočátku váhala ve svém rozhodnutí, jakou stranu bude podporovat či zda se bude nějak více angažovat, ale nakonec převládl strach z toho, že se nigerijská vláda obrátí na Sovětský svaz, aby jí pomohl. Sovětský svaz měl zájem na získání významného západoafrického státu na svou stranu, proto SSSR začal zásobovat tamní vládu zbraněmi. Obávaje se ztráty svého vlivu v oblasti proto Velká Británie začala dovážet zbraně nigerijské federální armádě. Významnou úlohu v britském angažmá též hrály i obrovské zásoby ropy Nigérie, neboť arabské státy omezily své dodávky ropy do států podporujících Izrael v šestidenní válce mezi Izraelem a Egyptem. Vzdor počátečním sympatiím směrem k Biafre většina ropných společností upřednostňovala pokračovat v obchodování s mezinárodně uznanou vládou, proto se brzy i Velká Británie rozhodla pro podporu vlády Nigérie. Velká Británie potřebovala ropu a její distribuci ovládala nigerijská vláda.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Biaferské vedení si uvědomilo jejich minimální šance na bojišti, a proto se snažilo přesunout konflikt do oblasti propagandistické fronty, ale situace nevypadala dobře pro Biafru ani na tomto „válečném poli“, neboť ostatní státy „chudého Jihu“ zaujaly k Biafře značně vlažné nebo váhavé stanovisko.

Vzhledem k tomu, že vlády mnohých z těchto zemí musely čeliti separatistickým hnutím ve svých státech, zaujaly velmi neústupný přístup ve věci toho, co chápali daleko více jako nelegitimní odtržení než legitimní uplatnění práva biaferských lidí na sebeurčení. Případ Biafry tak ukázal ambivalenci toho, jak se postkoloniální systém vypořádával s právem na sebeurčení. Již od založení v roce 1963 bylo v důsledku krize v Kongu a pokusu o odtržení Katangy⁵ hlavní zásadou OAJ odmítnutí jakýchkoliv separatistických tendencí. Biaferskou propagandistickou kampaň tudíž lze označit jako volání do prázdna.

Navzdory intenzivnímu úsilí povstalců proto konflikt během prvního roku boje nevyvolával velký mezinárodní zájem, přestože si konflikt od svého počátku vyžádal obrovské množství obětí. V průběhu války, vládní letectvo ostřelovala města i jiné cíle na vzbouřeném území, což si často vyžádalo četné oběti z řad civilistů. Toto však nepřinášelo největší ohrožení pro populaci. Obyvatelstvo ve válečné zóně totiž nejvíce ohrožovaly chvíle nestability vyvolané vojenskými úspěchy či ústupy. V srpnu 1967, biaferské síly spustily hlavní útok, překročily řeku Niger a pochodovaly Středozápadním státem k hlavnímu městu Lagosu.

Biaferské armádě se nepodařilo využít příležitost a vojska se zastavila zhruba 100 kilometrů východně od hlavního města, a pak se musela stáhnout poté, co vládní jednotky zahájily protiútok. V pohraničních městech, která zažila hned dvojnásobnou okupaci, vypuklo násilí proti civilistům. Například etnické menšiny ve městě Asaba se považovaly za příbuzné kmene Igbo, a tudíž byly považovány za sympatizanty povstalců. Tito se poté stali oběťmi masakrů a znásilnění páchaných vojáky nigerijské armády. Masakr začal 5. října 1967, kdy vládní vojáci vstoupili do Asaby a začali rabovat domy a vraždit lidi, o nichž soudili, že jsou sympatizanty republiky Biafra. Různé zprávy naznačují, že během počátečních běsnění mohlo být zabito několik stovek lidí individuálně i ve skupinách na různých místech ve městě. Městská rada svolala obyvatele města, aby se shromáždili ráno 7. října a doufala, že ukončí násilí

⁵ Nejjižnější část dnešní Demokratické republiky Kongo.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

prostřednictvím demonstrace podpory myšlenky „jedné Nigérie“. Stovky mužů, žen a dětí byly oděny ve tradiční slavnostní bílý šat zvaný akwa-ocha a procházely po hlavní ulici, zpívaly, tančily a skandovaly heslo „jedna Nigérie“. Na křižovatce se muži a dospívající chlapci oddělili od žen a malých dětí a shromáždili se na otevřeném náměstí ve vesnici Ogbe-Osowa; vládní vojáci dostali rozkaz k palbě a dle odhadů více než 700 mužů a chlapců bylo zavražděno. Některé z obětí ještě ani nedosáhly věku dvanácti let. Těla některých obětí byla získána zpět členy rodiny a pohřbena doma, ale většina nebožtíků neměla to štěstí a byli pohřbeni v hromadných hrobech bez řádného obřadu. Mnoho velkých rodin přišlo o desítky mužů a chlapců. Nigerijská armáda okupovala Asabu po mnoho měsíců a během této doby došlo ke zničení většiny města. Mnoho žen a dívek bylo znásilněno nebo násilně přinuceno ke sňatku a velké množství obyvatel města uprchlo pryč. Tito lidé často se navrátili až se skončením války v roce 1970. Celkový počet zavražděných během třídenního běsnění nigerijské armády dosáhl více než 1000 osob, ačkoli přesná čísla pravděpodobně nikdy nebudou známa. Akabský masakr dodnes rezonuje nigerijskou společností, neb jizvy a rány jím způsobené se dosud nezhojily.

Navzdory snahám Nigérie potlačit zprávy o těchto událostech, prohlubující se humanitární krize biaferského obyvatelstva vynesla konflikt do spektra mezinárodní pozornosti. Do konce roku se začínaly objevovat první známy toho, že Biafra bude ohrožena vážným nedostatkem potravin; reálně hrozila cesta k hladomoru a umenšení biaferské populace o tisíce životů. V první polovině roku 1968 stále více náboženských skupin a humanitárních organizací upozorňovalo na možná rizika budoucnosti blízké, což bylo do značné míry dáno přítomností západních misionářů. Tyto náboženské vazby se staly důležitými pro nadnárodní komunikační kanály, prostřednictvím nichž se konflikt stal předmětem mezinárodního humanitárního zájmu. Pro mnoho křesťanských duchovních i laiků se válka jevila jako dramatický souboj mezi zranitelnou křesťanskou Biafrou a nigerijskou vládou ovládanou klikou mocných lidí z muslimského severu.

Počátkem května 1968, nejdůležitější přístav Biafry a poslední zbývající přístup k moři, Port Harcourt, dobyly vládní jednotky. Povstalecký stát se proměnil v odříznutou vnitrozemskou enklávu. S postupujícími nigerijskými federálními silami se pomalu ale jistě uzavírala smyčka kolem vzbouřeneckého státu. Brzy zmenšující se republika Biafra zahrnovala již jen samé

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

srdce „Igbolandu“. Současně s řadou dalších potíží muselo toto zbývající území absorbovat rostoucí počet lidí prchajících před nepřátelskými vojsky. Po roce bojů s vládními silami bylo zmenšené biaferské území přelidněné, tamní obyvatelstvo značně zchudlo, chyběly zde zásoby jídla, pití i zdravotnického materiálu.

Rostoucí mezinárodní zájem o konflikt vyvolaný humanitární krizí se stal hlavním faktorem změny v politickém i vojenském smyslu, což pro Biafru představovalo značný zisk na poli politickém. V dubnu roku 1968 uznala Tanzánie Julia Nyerereho republiku Biafra a jako důvody tohoto rozhodnutí uvedla humanitární obavy. Gabon, Pobřeží slonoviny a Zambie následovaly krok Tanzánie v následujících měsících a o rok později se k nim přidalo i Haiti vedené François Duvalierem.⁶ Na morálně nejednoznačných základech diktatura Estado Novo v Portugalsku vedená Salazarem a režimy apartheidu v Jižní Africe a Rhodesii tajně rovněž podporovaly Biafranské secesionisty. Jejich cíle však byly pravděpodobně poněkud pragmatičtější; spíše než o humanitární důvody jim šlo o oslabení důležitého regionálního hráče v oblasti subsaharské Afriky. Gaullistická Francie také nakonec přistoupila k podpoře Biafry. V Paříži se postkoloniální mocenská politika spojila s humanitárním zájmem domácí veřejnosti. Francie dodala zbraně Biafře, převážně přes komunikační kanály v Pobřeží slonoviny vedeného Félixem Houphouët-Boignym.⁷ Paříž se zaměřila na posílení své postkoloniální moci prostřednictvím vazeb Françafrique a usilovala o oslabení Nigérie nejen kvůli jejím úzkým vazbám na Velkou Británii, ale rovněž proto, že byla největším státem a disponovala potenciálem stát se nejmocnějším státem v hlavní sféře vlivu Francie v západní Africe. V menší míře též Biaferskou republiku podporovala Čínská lidová republika, jež takto po sovětsko-čínské roztržce částečně oponovala Sovětskému svazu. Letecký most přepravující pomoc Biafře, částečně používaná pro humanitární účely a částečně pro vojenské účely, úspěšně bránil pádu vzbouřenecké republiky několik dalších měsíců.

Tyto různé zdroje nestačily na to, aby se válka obrátila ve prospěch biaferských povstalců. Patová situace na bojišti přetrvávala dalších osmnáct měsíců od té doby, co mezinárodní zájem o Biafru v polovině roku 1968 vzrostl. Pokusy o průlom podnikly obě strany, ale jak nigerijská vláda, tak i biaferští povstalci tyto ofenzívy nedokázali dovést k nějakému

⁶ Znám též jako Papa Doc.

⁷ Znám též jako „Stařík“ (francouzsky: le vieux).

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

rozhodujícímú úderu a tyto výboje tak vždy selhaly. Takto to trvalo téměř do konce roku 1969. Tehdy nigerijská strana podnikla důležité úpravy své strategie a vyměnila vojenské vedení, což v konečném důsledku přineslo úspěšný finální nápor na republiku Biafra. Počátkem roku 1970 uprchl vůdce Biafry Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu a jeho následovníci do spřáteleného Pobřeží slonoviny. Po dvou a půl letech bojů se dne 15. ledna 1970 vzdaly poslední zbytky povstaleckých armád.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Obrázek 1 Mapa míst masakrů v Asabě, je zde vyznačen i rynek v Ogbe-Osowě⁸

⁸ BIRD, S. Elizabeth – OTTANELI, Fraser. *The Asaba Massacre: Trauma, Memory, and the Nigerian Civil War*, Cambridge 2017, s. 45.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

